

TEMARAPPORT: HVILKEN BAKGRUNN HAR PERSONER I HØYREEKSTREME MILJØER I NORGE?

Dokumentdato: 1. mars 2019
Vår referanse: 17/12585-16

Innhold

.....	1
Sammendrag	3
Bakgrunn	4
Mange høyreekstreme uttrykk	4
Radikaliseringstidspunkt	4
Hva kjennetegner personer i høyreekstreme miljøer i Norge?	5
Betydelig overvekt av menn	5
Både unge og eldre blir høyreekstreme	5
De fleste bor på Østlandet	6
Gjennomgående lav utdanning – men også noen med høy	6
Over halvparten er ikke i jobb	7
De fleste har sivil status som «ugift» - men over halvparten har barn	7
Sårbarhetsfaktorer	8
Høy forekomst av psykiske lidelser, tilpasningsproblemer og rusmisbruk	8
Mange har selv vært utsatt for vold	9
Kriminalitet	10
Mange har begått straffbare handlinger	10
Mange har begått voldsrelaterte handlinger	10
Én av ti har begått politisk eller rasistisk motivert vold	11
Arena for aktivisme	11
Radikalisatorer noe mer ressurssterke	12
Vurderinger: Funnenes betydning for trusselbildet	12

Sammendrag

Denne rapporten bygger på bakgrunnsinformasjon om 109 høyreekstreme personer, som PST var bekymret for var i en radikaliseringsprosess i 2018. Vår undersøkelse viser at det var en økning i radikaliseringen til høyreekstremisme i 2015. Asyltilstrømmningen er en viktig mobiliseringsfaktor for miljøet. Graden av innvandring vil sannsynligvis påvirke radikaliseringen til høyreekstremisme i Norge også i tiden fremover.

Personer som radikaliseres til høyreekstremisme i dag, utgjør et bredere aldersspenn enn det som var tilfellet på 1990-tallet. Eldre personer radikaliseres i større grad enn tidligere, særlig til den innvandrings- og islamfiendtlige høyreekstremismen. Dette skiller høyreekstremismen fra ekstreme islamistiske miljøer.

Det er en høy forekomst av sårbarhetsfaktorer blant de høyreekstreme i utvalget. Dette knytter seg særlig til psykiske lidelser/utviklingsforstyrrelser, tilpasningsproblemer og rus. Slike sårbarheter er også gjennomgående blant personer i ekstreme islamistiske miljøer i Norge, jf. PST's temarapport om bakgrunnen til personer knyttet til ekstrem islamisme i 2016. I tillegg er en høy andel av de høyreekstreme i utvalget selv utsatt for voldshandlinger.

Over halvparten av de høyreekstreme i denne analysen står utenfor arbeidslivet. Svak tilknytning til arbeidslivet er også en tendens innen ekstreme islamistiske miljøer i Norge. Det er påfallende at så mange i ekstreme miljøer står utenfor en arena, som generelt gir helsebringende effekter.

Hele 83 % av dem som inngår i analysen er registrert med kriminalitet. Mange har også begått voldsrelaterte lovbrudd. En høy andel voldsrelatert kriminalitet, inkludert vold som er politisk/rasistisk motivert, viser at det er et voldspotensielt i de høyreekstreme miljøene i Norge. Dette kan øke dersom det oppstår en sak som mobiliserer.

Majoriteten av personene i utvalget er bosatt på Østlandet. Kun et mindretall er bosatt i hovedstaden, noe som kan tyde på at grobunnen for høyreekstreme holdninger er noe lavere i storbyer enn i mer landlige strøk. En langt høyere andel ekstreme islamister er derimot bosatt i Oslo.

Fysisk aktivisme og aktivisme på internett er viktige arenaer for høyreekstrem virksomhet. Aktivisme kan være arenaer der man får utløp for frustrasjon og kan derfor minske behovet for å begå politisk motivert vold. På den annen side kan det bidra til en tilgjengeliggjøring av høyreekstremisme og således ha en inspirerende effekt.

For personer som søker seg til ekstreme miljøer, kommer ofte det ideologiske aspektet i andre rekke. Ofte er det de sosiale relasjonene som er hovedårsaken til at personer radikaliseres.

Mange aktører har en rolle i å forebygge radikalisering. Det er derfor viktig med gode tverretatlige forebyggingsstrukturer, samt fokus på tidlig forebygging. Funnene i denne rapporten viser at mange av de høyreekstreme har utfordringer knyttet til psykisk helse, tilpasning, arbeidsledighet og kriminalitet. Således er helsevesenet, skole/utdanning, NAV, Kriminalomsorgen og politiet særlig viktige aktører inn i det forebyggende arbeidet.

Bakgrunn

PST har sett nærmere på sosioøkonomiske kjennetegn til høyreekstre personer i Norge. Slik bakgrunnskunnskap er viktig for å identifisere eventuelle risikogrupper, samt mulige motivasjoner og drivkrefter til slike miljøer. Dette er viktig i arbeidet med trusselvurderinger, men også i det forebyggende arbeidet mot radikaliserings¹ til voldelig ekstremisme².

I 2016 ble det gjort et tilsvarende arbeid av PST på ekstreme islamister i Norge³.

Rapporten baserer seg på det vi vurderer som et representativt utvalg av personer i høyreekstre miljøer som PST i dag bekymrer seg over at aksepterer, eller har vilje til, å utøve vold for å nå sine politiske eller ideologiske mål. Utvalget farges av PSTs fokus og prioriteringer. Videre er det utfordringer knyttet til mørketall og feiltolkninger hva gjelder funnene. Dette er hensyntatt i vurderingene, i den grad det er mulig.

Mange høyreekstre uttrykk

Høyreekstremisme har i dag mange uttrykk, og omfatter et bredt spekter av bevegelser og ideologier. Det opereres med to hovedkategorier: Én form er nynazistisk høyreekstremisme, som fokuseres på et biologisk hierarki, og har som utgangspunkt at én rase er overlegen andre. En annen form er den islamfiendtlige/innvandringsfiendtlige høyreekstremismen som ikke fokuserer på raser, men heller på kultur. Et sentralt premiss er at den europeiske/nordiske/norske kulturen og den nasjonale identiteten er truet av en ytre fiende, ofte islam. Begge formene har tydelige innslag av konspiratoriske ideer, og det er ikke skarpe skiller mellom de to hovedkategoriene.

Radikaliseringstidspunkt

Det er krevende å definere et konkret tidspunkt for radikaliseringsprosessen. Radikalisering er sjelden en lineær prosess, men heller dynamisk og springende der mange forhold spiller inn. Likevel har vi forsøkt å sette et radikaliseringstidspunkt for alle som inngår i utvalget.

Radikaliseringstidspunktet varierer mellom 1990 og 2017. En liten andel ble radikalisert i andre halvdel av 1990-tallet. Det flater noe ut på 2000-tallet, men tar seg for alvor opp i perioden rundt 2011 til 2017⁴. Det er viktig å merke seg at fordelingen viser når personer som er aktive i det høyreekstre miljøet i dag ble radikalisert. Mange av de som var aktive på 1990-tallet har nå brutt ut av miljøet, og/eller PST har ikke mottatt nyere informasjon om dem. Da vil de ikke lenger være i våre registre.

¹ Radikalisering defineres her som en prosess der en person utvikler en aksept for eller vilje til å aktivt eller delta i voldshandlinger for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål.

² Ekstremisme defineres her som aksept av, aktiv støtte til eller deltakelse i voldshandlinger for nå politiske, ideologiske eller religiøse mål.

³ Temarapport: *Hvilken bakgrunn har personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge før de blir radikalisert?* PST 2016

⁴ En viktig årsak til at det er færre personer i utvalget som ble radikalisert tilbake i tid, er at PST kan slette personer etter fem år (5-årsregelen) dersom det ikke fremkommer ny informasjon om at personen støtter/aksepterer vold for å oppnå et politisk/ideologisk mål (ihht Politiregisterforskriften § 22-3), og kriteriet om at personene i analysen må være en aktiv høyreekstremist i dag.

De aller fleste av de som er aktive i dag, 70 %, ble radikalisert mellom 2010-2017. Toppen ble nådd i 2015, for deretter å dale noe i 2017.

2011 og 2015 stikker seg ut som år der mange ble radikalisert. Økningen i 2011 kan ha sammenheng med terrorangrepene den 22/7-11, hvilket resulterte i et økt fokus på høyreekstremisme i PST og i samfunnet for øvrig. Økningen kan derfor sannsynligvis tilskrives økt innrapportering til tjenesten, men kan også skyldes at selve terrorangrepet inspirerte enkelte til å gi mer tydelig uttrykk for høyreekstreme synspunkter. Den store økningen i antall asylsøkere til Norge, som nådde sin topp i 2015, har dessuten sannsynligvis radikalisert flere, og derfor igjen ført til at PST har registrert flere.

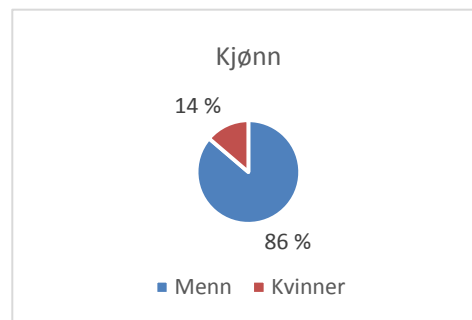
Hva kjennetegner personer i høyreekstreme miljøer i Norge?

Betydelig overvekt av menn

Menn er i betydelig overvekt i utvalget. 86 % er menn og 14 % er kvinner. Menn er overrepresentert i begge grovkategoriene av høyreekstremisme.

At det er flest menn som inngår i ekstreme miljøer har man også sett innen ekstrem islamisme. Innen høyreekstremismen blir ofte det maskuline idealisert og fremhevet. Det er også en tydelig anti-feminisme og idealisering av tradisjonelle kjønnsrollemønstre. Menns dominans og kontroll, særlig innen den nynazistiske høyreekstremismen, kan muligens gjøre miljøene mindre attraktive for jenter.

I utvalget er det flere kvinner (prosentvis) i den innvandringsfiendtlige/islamfiendtlige høyreekstremismen enn i den nynazistiske. Kvinnene i de islamfiendtlige miljøene er gjennomsnittlig eldre enn i de nynazistiske, og de har også noe mer fremtredende roller. Det kan således tyde på at kvinnene har ulik motivasjon for å gå inn i høyreekstreme miljøer.

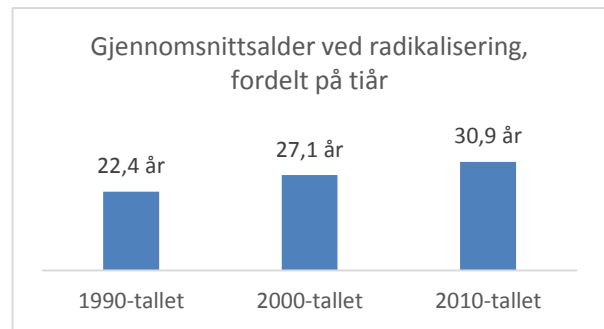

Både unge og eldre blir høyreekstreme

Utvalget viser en sprikende alder ved radikaliseringstidspunktet; det varierer mellom 15 og 63 år. Tyngdepunktet ligger hos de i aldersgruppen 40 år og yngre, mens det også finnes personer som ble radikalisert da de var over 40 år.

Gjennomsnittsalderen for radikalisering er ulik i høyreekstremismens grovkategorier. Snittalderen er lavest blant tilhengerne av den nynazistiske høyreekstremismen: 27 år (median 27). For de innvandringsfiendtlige/islamfiendtlige er snittalderen for radikalisering 40 år (median 41). Til de som har en fot i begge grovkategorier er snittalderen ved radikalisering 31 år (median 27). Personer som radikaliseres til de islamfiendtlige miljøene er altså eldre enn de som radikaliseres til de nynazistiske miljøene og de som har en fot i begge kategorier.

Dersom man ser på tiåret der personene radikaliseres (1990-, 2000- og 2010-tallet), var de som ble radikalisert på 1990-tallet yngre da de ble radikalisert enn det som var tilfellet på 2000-tallet og 2010-tallet. Snittalderen for radikalisering er 22,4 år på 1990-tallet, 27,1 år på 2000-tallet og 30,9 år på 2010-tallet. Denne undersøkelsen viser altså at personene som radikaliseres til høyreekstremisme i dag er gjennomsnittlig eldre enn før. Høyreekstremisme var på 1990-tallet først og fremst et ungdomsfenomen. I dag er det fortsatt mange unge som radikaliseres, men eldre trekkes også til miljøene. Dette er, som tidligere beskrevet, særlig personer i den islamfiendtlige/innvandringsfiendtlige leiren.

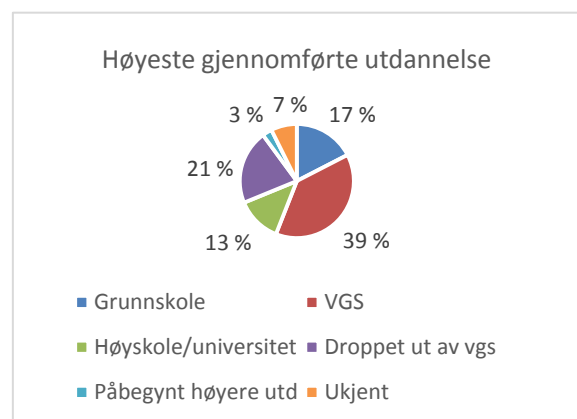
De fleste bor på Østlandet

Majoriteten (67 %) av utvalget er bosatt på Østlandet⁵. De resterende fordeler seg utover landet. Dette mønsteret fordeler seg relativt likt på type høyreekstremisme. At så mange i utvalget er bosatt på Østlandet kan ha sammenheng med befolkningstettheten, men kan også være knyttet til skjevheter i utvalget.

Relativt få er bosatt i storbyer. For eksempel bor kun 7 % i Oslo. Det kan således virke som høyreekstremisme ikke er et typisk storbyfenomen. Det er sannsynligvis ingen enkel forklaring på dette. Det er likevel interessant at i befolkningen for øvrig har personer bosatt i tettbygde strøk (over 100.000) mer velvillige holdninger til innvandring og innvandrere og mer kontakt med innvandrere, enn de som bor i rurale områder⁶.

Gjennomgående lav utdanning – men også noen med høy

Majoriteten av utvalget har lavere grad av utdanning (grunnskole og videregående som høyeste fullførte skolegang). Dataene viser at 17 % har grunnskole, 21 % har droppet ut av videregående, 39 % har gjennomført videregående, 3 % er underveis i høyere utdanning og 13 % har gjennomført høyere utdanning (universitet/høyskole)⁷. Dette er et noe lavere utdanningsnivå enn i befolkningen generelt⁸. Utvalget har en høyere andel med grunnskole som høyeste utdanning, noe lavere antall med fullført videregående og relativt færre med høyere utdanning.

⁵ Østfold, Akershus, Buskerud, Oppland, Hedmark, Vestfold, Telemark og Oslo.

⁶ Blom, Svein 2017: *Holdninger til innvandrere og innvandring*, Rapporter 2017/38, Statistisk sentralbyrå

⁷ 7 % av utvalget har ukjent utdanning.

⁸ Nasjonalt er tallene for høyeste fullført utdanning som følger: 26 % fullført grunnskole, 37 % har fullført videregående og 33 % har fullført høyskole/universitet (Statistisk sentralbyrå, utdanningsstatistikk). Tallene viser utdanningsnivået for personer over 16 år. SSB justerer ikke utdanningsstatistikk for alder.

Dersom man justerer for alder (30 år og eldre), har 39 % av utvalget grunnskole som høyeste fullførte utdanning. 37 % har videregående som høyeste fullførte utdanning, og 19 % har høyere utdanning eller påbegynt høyere utdanning (universitet/høyskole).

Generelt er det en sammenheng mellom utdanningsnivå og holdninger til innvandring. De med lav utdanning er ofte mer skeptiske enn de med høy utdanning⁹. Dette kan gi en mulig forklaring på at de nynazistiske og innvandringsfiendtlige/islamfiendtlige miljøene tiltrekker seg personer med lavere utdanning.

Likevel er det 16 % som har høy utdanning eller har påbegynt høyere utdanning fra høyskole/universitet. Dette viser at dagens høyreekstremisme også tiltrekker seg enkelte personer med lang skolegang. Disse fordeler seg relativt likt mellom grovkategoriene av høyreekstremisme.

Over halvparten er ikke i jobb

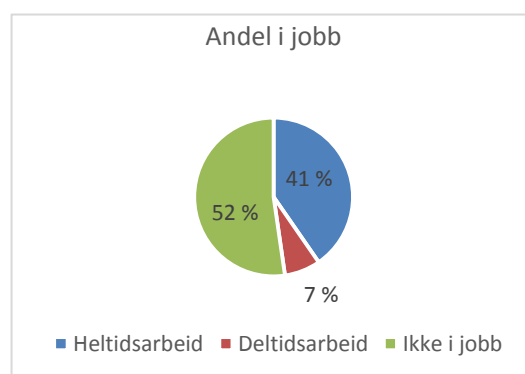
Over halvparten (52 %) av utvalget er ikke i arbeid. De resterende 41 % har heltidsjobb, mens 7 % har deltidsjobb. Dette er en lavere andel sysselsatte enn i befolkningen for øvrig¹⁰. De aller fleste i utvalget (96 %) er per nå i alderen 20-66 år, og må således regnes å være i arbeidsfør alder. Sammenlignet med befolkningen for øvrig, har de høyreekstremer i dette utvalget en langt lavere sysselsettingsgrad.

Personene i utvalget som er i arbeid er særlig sysselsatt innen bygg og anlegg og ulike former for serviceyrker (servering, butikkmedarbeidere og renhold).

De aller fleste i utvalget har derimot vært inntil arbeidslivet på et eller annet tidspunkt i livet. Dersom man kun ser på personer som nå er 25 år eller eldre, er det bare 7 % som ikke er registrert med en arbeidshistorikk.

Av de som er uten arbeid per nå, er andelen høyest blant personene i den innvandringsfiendtlige/islamfiendtlige høyreekstremismen. Av disse er 70 % ikke i registrert arbeid på det nåværende tidspunkt. Andelen uten arbeid innen den nynazistiske høyreekstremismen er 44 %, og 57 % for de som har en fot i begge leire.

Arbeidslivet er generelt helsefremmende. Det er med på å sikre personlig økonomi, gi struktur i hverdagen, skape tilhørighet og gi økt selvfølelse¹¹. At så mange av de høyreekstremer i dette utvalget ikke er i arbeid, viser en form for utenforskap. Da dagens arbeidsliv i økende grad også krever formell utdanning, kan dette bidra til at disse personene i enda større grad blir stående utenfor arbeidsmarkedet.

De fleste har sivil status som «ugift» - men over halvparten har barn

Majoriteten i utvalget har sivil status «ugift», 72 %. Dersom man kun ser på personer som er 40 år eller eldre, er 59 % ugifte, 19 % er gifte, mens 22 % er separert/skilt.

⁹ Blom, Svein 2017: *Holdninger til innvandrere og innvandring*, Rapporter 2017/38, Statistisk sentralbyrå

¹⁰ I 2017 var 66 % av de i alderen 15-74 år sysselsatte (ikke justert for alder) (SSB, sysselsetting 2017).

¹¹ Helsedirektoratet, Arbeid og psykisk helse

I Norge er snittalderen for inngåelse av ekteskap i underkant av 40 år for menn og rundt 35 for kvinner. Ekteskapsinngåelse skjer generelt senere i livet enn det som var tilfellet før. Andelen av befolkningen som velger samboerskap fremfor ekteskap er stigende og er vanligst blant de yngre. Det er likevel en høyere andel av de høyreekstremer i utvalget som er ugifte, sammenlignet med befolkningen for øvrig¹².

56 % av de høyreekstremer i utvalget har barn. Dersom man kun ser på personer over 45 år, har 71 % barn, mens 29 % er barnløse. I befolkningen for øvrig er andelen barnløse menn over 45 år på 23 %¹³. Det er altså en noe høyere andel barnløse menn over 45 år i dette utvalget enn i befolkningen for øvrig.

At en såpass stor andel av utvalget i 40-årene og oppover ikke er gift eller har barn, kan være en mulig sårbarhetsfaktor. I høyreekstremer miljøer har ofte barn, familie og tradisjonelle kjønnsrollemønstre en viktig plass. At man selv ikke er en del av dette kan muligens oppleves som en belastning.

Over halvparten av utvalget (uavhengig av alder), har imidlertid barn. Disse har en omsorgsrolle, og det er således interessant hvorvidt disse barna på sikt vil arve sine foreldres høyreekstremer overbevisning. Det er flere eksempler på at slike holdninger går i arv, men også eksempler på at barna tar helt avstand fra slike holdninger.

Sårbarhetsfaktorer

Høy forekomst av psykiske lidelser, tilpasningsproblemer og rusmisbruk

En tredjedel av utvalget, 33 %, har hatt/har en form for psykisk lidelse eller utviklingsforstyrrelse, av ulik karakter og alvorlighetsgrad¹⁴. Gjennomgående er det særlig tilfeller av angst, depresjoner og personlighetsforstyrrelser, men det er også tilfeller av lettere psykiske lidelser. Andelen av utvalget med psykiske lidelser/utviklingsforstyrrelser er høyere blant høyreekstremer enn det vi kjenner til hos ekstreme islamister¹⁵. Det er også en høyere andel av utvalget som har psykiske lidelser enn i befolkningen generelt¹⁶.

Snaut halvparten av utvalget, 46 %, har hatt ulike former for tilpasningsproblemer. Bildet er sammensatt, men omhandler særlig utfordringer knyttet til mobbing, ensomhet, lite sosialt nettverk, rotløshet og lavt selvbilde, sviktende omsorgspersoner og barnevern, kriminalitet og psykiatri. Enkeltpersoner i utvalget har også hatt en vanskelig oppvekst. Generelt i befolkningen er det mange som sliter med å tilpasse seg. Blant annet føler hver femte nordmann seg ensom, og mange utsettes regelmessig for mobbing¹⁷.

Rusproblematikk gjelder for 42 % av utvalget¹⁸. Det er variasjoner i både type rus og grad av misbruk. 33 % er registrert for brudd på narkotikabestemmelsene¹⁹. Generelt i befolkningen er

¹² Dette er kvinner og menn i Norge 2018, Statistisk sentralbyrå.

¹³ Jensen, Ann-Magritt og Østby, Lars 2014: *Stadig flere menn i Norge er barnløse*, Samfunnsspeilet 2/2014

¹⁴ Det er sannsynligvis mørketall knyttet til denne variabelen.

¹⁵ Andelen ekstreme islamister med psykiske lidelser var 21 %.

¹⁶ Det antas at 20 % av den voksne befolkningen vil ha en form for psykisk lidelse i løpet av ett år. Det vanligste er angst og depresjoner. Psykiske lidelser er mer utbredt blant unge voksne enn blant eldre (Folkehelseinstituttet).

¹⁷ Hver femte nordmann føler seg ensom, og hele 70000 har ingen nære fortrolige venner de kan vende seg til når de trenger noen å snakke med (helsenorge.no). Videre er det rundt 63000 skoleelever som regelmessig utsettes for mobbing. Barn og unge som utsettes for mobbing har betydelig økt risiko for å utvikle psykiske lidelser (Folkehelseinstituttet).

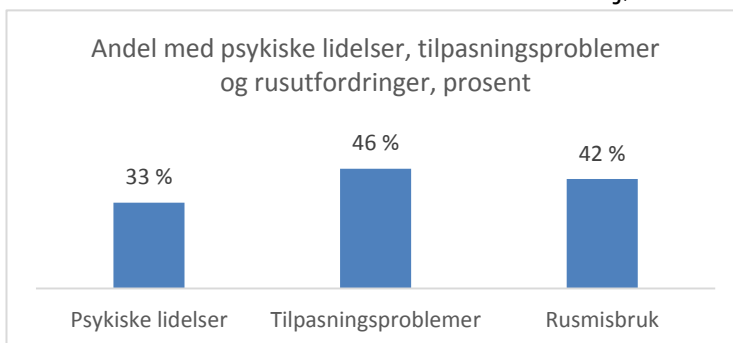
¹⁸ Her skiller det ikke mellom lovlige og ulovlige rusmidler. Alkohol, doping, piller og narkotika anses her som rusmidler.

¹⁹ Status domfelt, mistenkt eller siktet i straffesaksregisteret.

alkoholmisbruk den hyppigste rusbrukslidelsen i Norge²⁰. Forbruket av ulovlige rusmidler, særlig cannabis, er relativt utbredt²¹. Andelen rusbrukslidelser blant de høyreekstreme ser ut å være langt over det som er normalen i befolkningen.

Rus, tilpasningsproblemer og psykiske lidelser henger ofte sammen. Sårbarhetsfaktorer knyttet til tilpasning og rus er også relativt utbredt innenfor ekstreme islamistiske miljøer.

Studier viser at det er få som går inn i ekstreme miljøer ene og alene av ideologiske årsaker. For mange er de sosiale relasjonene en viktig driver inn i miljøene; det er her de blir tatt hånd om og godtatt for den de er²². Studier har også vist at radikaliseringen ofte starter for alvor når personene sosialiseres inn i miljøene. Det er først da de tilegner seg høyreekstreme holdninger²³. Den sosiale og

relasjonelle dimensjonen er derfor en betydelig motivasjon for å tiltrekkes ekstreme miljøer. Slik kan tilfeldigheter, sosiale relasjoner og bekjentskaper ha innvirkning på hvilke personer som tiltrekkes ekstreme miljøer, og hvilke som ikke gjør det.

Mange har selv vært utsatt for vold

Hele 41 % av de som inngår i denne analysen har selv vært utsatt for vold²⁴. De fleste er fornærmet i én voldssak, mens noen er fornærmet i flere. Alvorlighetsgraden i sakene varierer. De fleste er utsatt for mindre alvorlig vold (legemsfornærmelse/kroppskrenkelse), som særlig knytter seg til utelivsvold og/eller angrep fra meningsmotstandere, ofte venstreekstreme. Sakene som omfatter grovere vold er færre, men omhandler blant annet vold i nære relasjoner, legemsbeskadigelse/kroppsskade og seksualisert vold.

Det er interessant at så mange personer i utvalget har vært utsatt for vold. Det er generelt belastende å bli utsatt for vold. Det kan derfor være en sårbarhetsfaktor og bidra til svekket tillit til medmennesker og samfunnet for øvrig. Det er grunn til å anta at det er mørketall her.

²⁰ Rundt 8 % menn og 3 % kvinner har en alkoholbrukslidelse i Norge i løpet av 12 måneder. Alkoholbrukslidelser er mest utbredt i alderen 18-35 år (Folkehelseinstituttet).

²¹ Bruken av ulovlige rusmidler er betydelig lavere enn alkoholbrukslidelser. Cannabis er det mest brukte ulovlige rusmiddelet. 20 % av befolkningen i alderen 16-64 år har rapportert at de har brukt cannabis en eller flere ganger i livet (Folkehelseinstituttet).

²² Fangen, Kathrine 2001: *En bok om nynazister 2001*, Universitetsforlaget

²³ Bjørge, Tore, Gjelsvik, Ingvild Magnæs 2015: *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme – En kunnskapsstatus*, Politihøgskolen

²⁴ Status fornærmet for voldssaker i politiets straffesakssystem.

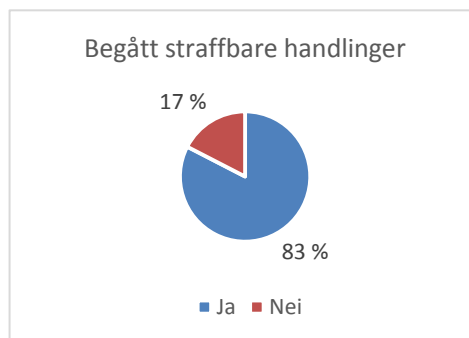
Kriminalitet

Mange har begått straffbare handlinger

En stor andel av de høyreekstreme i utvalget har begått straffbare handlinger. Hele 83 % er registrert med lovstridige handlinger i straffesaksregisteret. Bare 17 % er altså ikke registrert med kriminalitet. Noen har begått et lite antall straffbare handlinger, mens andre er registrert med en mengde lovstridige gjerninger. Et bredt spekter av kriminalitet og alvorlighetsgrader er representert.

Det er spredning i alder ved førstegangsregistrering i strafferegisteret. Snaut 70 % var under 25 år da de ble registrert med straffbare forhold første gang.

At så mange av de høyreekstreme i utvalget har begått kriminalitet, tyder på at mange har hatt en manglende respekt for samfunnets lover og regler. Dette tyder igjen på tilpasningsproblemer. Høyreekstreme miljøer ser dermed ut å tiltrekke seg personer med en kriminell historikk, særlig personer som har begått kriminalitet i ung alder. Dette er også tilfellet innen ekstreme islamistiske miljøer i Norge. Her var snaut 70 % av personene registrert med kriminalitet før de ble radikalisert.

Mange har begått voldsrelaterte handlinger

I et ekstremismeperspektiv er kriminalitetstypene vold, trusler, brudd på våpenloven og hatefulle ytringer av særlig interesse. Disse lovbruddene er voldsrelaterte og kan således indikere en senket terskel for å begå politisk motiverte voldshandlinger.

41 % av utvalget har begått mindre alvorlig voldshandlinger, og 35 % har begått grov vold²⁵. 36 % er registrert for trusler, 32 % er anmeldt for brudd på våpenloven og 16 % for hatefulle ytringer.

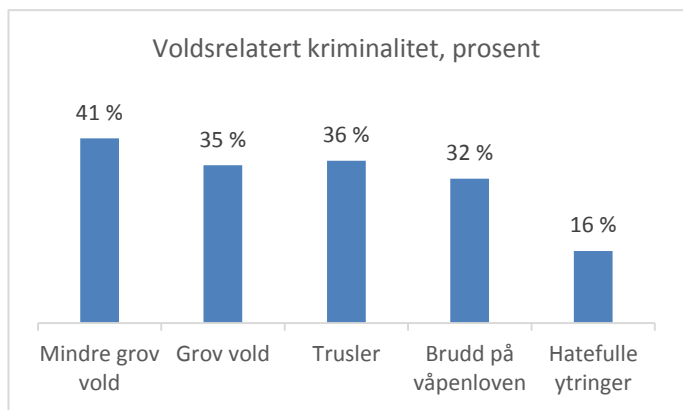
De høye forekomstene av de nevnte lovbruddene tyder på at høyreekstreme miljøer tiltrekker seg personer med en voldshistorikk, og tyder på en manglende respekt for medmenneskers integritet og regelverk knyttet til våpenbruk. Hatefulle ytringer, i strafferettslig forstand, er en relativt ny lovhjemmel, det er derfor sannsynlig med mørketall her.

²⁵Mindre alvorlig vold defineres her som legemsfornærmelse/kroppsskade. Grov vold defineres her som legemsbeskadigelse/kroppsskade, drap, drapsforsøk, og vold mot polititjenestemann/offentlig tjenestemann.

Én av ti har begått politisk eller rasistisk motivert vold

13 % av utvalget har begått en handling som her vurderes som en politisk og/eller rasistisk motivert voldshandling. Disse handlingene varierer i omfang og alvorlighetsgrad.

Kort oppsummert er alle i utvalget som har begått en politisk og/eller rasistisk voldshandling menn. De ble radikalisererte på henholdsvis 1990-tallet og fra 2010-tallet. Alle var under 30 år da de ble radikaliseret, halvparten var under 20 år. Mange har hatt tilpasningsproblemer og rusutfordringer, men bare et fåtall har kjente psykiske lidelser. Alle var under 30 år da de ble registrert med straffbare forhold første gang, av disse var nesten halvparten under 18 år. Litt under halvparten har selv vært fornærmet i voldssaker. De har lavere grad av utdanning, halvparten har grunnskole og halvparten har videregående som høyeste fullførte utdanning. Ingen har per nå fullført høyere utdanning.

Arena for aktivisme

Både det fysiske rom og internett er viktige arenaer for høyreekstreme ytringer. Personene som inngår i denne analysen benytter begge arenaer, ofte i en kombinasjon. Begge er sentrale i et radikaliseringsperspektiv.

Over halvparten av personene i utvalget bedriver primært fysisk aktivisme, «på gata»²⁶. Dette er hovedsakelig personer fra den nynazistiske høyreekstremismen. Tilhengerne av den islamfiendtlige/innvandringsfiendtlige høyreekstremismen er mer tilstede på internett, «på data», enn nynazistene. Blogging, nettsider og sosiale medier er benyttet aktivt. Disse sidene har ofte et sterkt islamofobisk og ultranasjonalistisk fokus. De fungerer i stor grad som «ekkokamre» ved at ytringene i liten grad blir utfordret. Mange innen den innvandringsfiendtlige/islamfiendtlige formen for høyreekstremisme kombinerer ofte internett med fysisk aktivisme, da ofte i form av demonstrasjoner, appeller og sammenkomster med meningsfeller.

Internett har blitt en stadig viktigere arena blant ekstremister, der de kan dyrke sitt ideologiske fellesskap, og rekruttere og radikaliserer nye sympatisører og drive opplæring av dedikerte aktivister²⁷. Internett har også gjort ekstremt tankegods tilgjengelig²⁸, og kan således føre til større utbredelse. Selv om internett anses å være en viktig arena for høyreekstreme ytringer, betyr ikke dette at personer som bedriver online-aktivisme evner å mobilisere i den virkelige verden. I dag er det generelt mange som kun bedriver sin politiske

²⁶ Med fysisk aktivisme menes her at man er fysisk ute og bedriver høyreekstrem virksomhet. Dette kan være demonstrasjoner, utlevering av propaganda, deltakelse på høyreekstreme sosiale treff osv.

²⁷ Nesser, Petter, Lia, Brynjar, Stenersen, Anne og Ravndal, Jacob Aasland 2013: *Om radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*, i Sunde, Inger Marie 2013: *Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme på internett*, PHS Forskning

²⁸ Strømmen, Øyvind 2011: *Det sorte nettet. Om høyreekstremisme, kontrajihadisme og terror i Europa*, Cappelen Damm

deltakelse gjennom tastetrykk på internett og sosiale medier, men som ikke tar steget ut i den «virkelige verden»²⁹.

Radikalisatorer noe mer ressurssterke

I denne analysen er det gjort et skille mellom radikalisatorer³⁰ og radikalisererte. 37 % av utvalget vurderes å være radikalisatorer. Det er ingen store forskjeller i profil mellom disse grovkategoriene.

Dersom det skal trekkes frem noen ulikheter, er radikalisatorene noe mindre sårbare enn de radikalisererte. De har noe lavere forekomst av psykiske lidelser, tilpasningsproblemer og rusmisbruk. Det er en lavere andel av radikalisatorene som er registrert med straffbare handlinger. De har også et noe høyere utdanningsnivå, samt en høyere andel med tilknytning til arbeidslivet. Dette tyder på at radikalisatorene, samlet sett, skiller seg ut ved å være litt mer ressurssterke enn de som «bare» vurderes å være radikalisererte.

Vurderinger: Funnenes betydning for trusselbildet

Økningen i radikaliseringen til høyreekstremisme i 2015, viser hvordan veksten i asyltilstrømningen er en viktig mobiliseringsfaktor for miljøet. Graden av innvandring vil sannsynligvis påvirke radikaliseringen til høyreekstremisme i Norge også i tiden fremover. For eksempel kan en ny markant økning i antall asylsøkere, med påfølgende etablering av asylmottak, kunne trekke flere personer inn i høyreekstreme miljøer.

Personer som radikaliseres til høyreekstremisme i dag, utgjør et bredere aldersspenn enn det som var tilfellet på 1990-tallet. Eldre personer radikaliseres i større grad enn tidligere, særlig til den islamfiendtlige høyreekstremismen. Dette skiller seg fra ekstreme islamistiske miljøer, der majoriteten er under 30 år. Både innen ekstrem islamisme og høyreekstremisme har det derimot primært vært unge menn som har gjennomført politisk motiverte voldshandlinger, selv om det finnes unntak.

Det er en høy forekomst av sårbarhetsfaktorer blant de høyreekstreme i utvalget. Dette knytter seg særlig til psykiske lidelser/utviklingsforstyrrelser, tilpasningsproblemer og rus. Slike sårbarheter er også gjennomgående blant personer i ekstreme islamistiske miljøer i Norge. I tillegg ser vi at et høyt antall av de høyreekstreme (41 %) selv er utsatt for vold. Helsevesenet er således en viktig aktør for å fange opp personer som kan stå i fare for å bli radikaliseret, eller som allerede er radikalisererte.

Over halvparten av de høyreekstreme står utenfor arbeidslivet. Svak tilknytning til arbeidslivet er også en tendens innen ekstreme islamistiske miljøer i Norge. Det er påfallende at så mange i ekstreme miljøer står utenfor en arena som generelt gir mange helsebringende effekter. Lediggang og mye overskuddstid kan være negativt for trusselbildet, fordi det frigjør tid til å dyrke ekstremt tankegods. Dette kan bidra til ytterligere radikaliseringsprosesser. Det kan også skape en følelse av utenforskap og ytterligere forsterke sårbarheten.

Majoriteten av personene i utvalget er bosatt på Østlandet. At bare et mindretall er bosatt i hovedstanden, kan tyde på at grobunnen for høyreekstreme holdninger er noe lavere i

²⁹ Haanshus, Birgitte og Jupskås, Anders Ravik 2017: *Høyreklikk! En analyse av ytre høyre på sosiale medier i Norge*, Universitetsforlaget

³⁰ Med radikalisator menes her en person som trekker andre inn i en radikaliseringsprosess til ekstremisme.

storbyer enn i mer landlige strøk. Innen ekstrem islamisme så man derimot at en langt høyere andel er bosatt i Oslo.

Svært mange av de høyreekstremer, 83 %, er registrert med kriminalitet. Mange har også begått voldsrelaterte lovbrudd. Dette er negativt for trusselbildet, fordi disse har passert en grense for bruk av vold som middel for å løse et problem. At så mange i høyreekstremer miljøer i Norge har begått voldsrelatert kriminalitet, inkludert vold som er politisk/rasistisk motivert, viser at det er et voldspotensiale i miljøene. Dette kan øke med en sak som mobiliserer, som for eksempel en ny markant økning i asylsøkere, et islamistisk terrorangrep i Norge eller generell kriminalitet begått av innvandrere.

Denne undersøkelsen viser at både fysisk aktivisme og internett er viktige arenaer for høyreekstremer aktivitet. Begge former for aktivisme kan ha både positive og negative effekter for trusselbildet. Aktivisme, enten den er fysisk eller på nett, kan være arenaer der man får utløp for frustrasjon. Dette kan minske behovet for å begå politisk motivert vold, og således være positivt for trusselbildet. På den annen side kan det også påvirke trusselbildet negativt, fordi aktivisme bidrar til at høyreekstremerisme blir tilgjengelig, og kan ha en inspirerende effekt.

At snaut 40 % av personene i utvalget vurderes å være radikalisatorer, viser at det er en betydelig antall personer som ønsker å trekke personer inn i høyreekstremer miljøer. At radikalisatorene er noe mer ressurssterke enn de radikaliserte, gjelder også for ekstrem islamisme i Norge. Dette er naturlig, sett i lys av deres rolle og posisjon.

For personer som søker seg til ekstreme miljøer, kommer ofte det ideologiske aspektet i andre rekke. Ofte er det de sosiale relasjonene som er hovedårsaken til at personer kommer i kontakt med ekstreme miljøer. Det kan således være tilfeldigheter som avgjør om man havner inn i høyreekstremerisme, islamistisk ekstremisme eller noe annet. Det er derfor interessant at mange av de samme sårbarhetene er gjennomgående hos mange høyreekstremer og ekstreme islamister.

Mange aktører har en rolle i å forebygge radikalisering. Det er derfor viktig med gode tverretatlige forebyggingsstrukturer. Funnene i denne rapporten viser at mange av de høyreekstremer sliter med utfordringer knyttet til psykisk helse, tilpasning, arbeidsledighet og kriminalitet. Således er helsevesenet, skole/utdanning, NAV, Kriminalomsorgen og politiet særlig viktige aktører inn i det forebyggende arbeidet.